

ارزیابی مؤلفه‌های مؤثر بر خطمشی‌گذاری در صنعت نفت و گاز از منظر کارآفرینی

فتاح شریف‌زاده*^۱، وجه الله قربانی زاده^۲، میرعلی سید تقوی^۳، مهدی حسین پوری^۴

۱. استاد گروه مدیریت دولتی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران

۲. دانشیار گروه مدیریت دولتی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران

۳. دانشیار گروه مدیریت دولتی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران

۴. دانشجوی دکتری مدیریت دولتی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران

تاریخ دریافت: (۹۴/۱۰/۲۵) تاریخ پذیرش: (۹۵/۳/۵)

Evaluating the Components Affecting Policy Making in the Oil and Gas Industry From the Perspective of Entrepreneurship

Fatah Sharifzadeh*¹, Vajhollah Ghorbanizadeh², Mirali Seyed Naghavi³, Mahdi Hoseinpoori⁴

1. Associate Professor of Public Management, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

2. Associate Professor of Public Administration, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

3. Associate Professor of Public Administration, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

4. Ph.D Student of Public Management, Allameh Tabataba'i, Tehran, Iran

Received: (25/May/2016)

Accepted: (14/Feb/2016)

Abstract

Policy making in a deep view framework can be considered as macro and national management encompassing planning, implementing and evaluating different projects in economic, political and cultural domains to achieve various goals in target geography. Hence, policy can determine the destination and perspective of a society at the current world. At the current competitive world with different competitors with mainly conflicting approaches, policy making includes high sensitivity. Designing and codifying a desirable policy would be formed with the purpose of dynamicity and growth of an institute and entrepreneurship is one of the inseparable issues for improvement and prosperity of the institute. As economy of countries with underground resources is tightly connected to this industry, this study has tried to investigate, identify and introduce stimulating and preventive factors and indices in this field to present a novella and effective pattern in oil and gas industry, so that entrepreneurship as tangible need of countries can achieve adequate degree of productivity. This study has emphasized concept of entrepreneurship policy making in oil and gas industry and has introduced 4 main aspects, 10 secondary aspects and 61 effective factors in this field. Moreover, using obtained indices and components, a causal pattern is introduced and position of each index and factor is specified in stages of policy making and entrepreneurship process.

Keywords

policy making, entrepreneurship, oil and gas industry.

چکیده

خطمشی‌گذاری در چارچوب ژرف نگرانه مدیریتی به‌مثابه مدیریت کلان و ملی است که دربرگیرنده برنامه‌ریزی، اجرا و ارزیابی طرح‌های گوناگون، در حوزه‌های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی، برای دستیابی به اهداف متنوع در جغرافیای هدف است. لذا در تحقیقات مختلف یکی از مقوله‌های ناگسسته خطمشی برای تعالی و ارتقای سازمان را کارآفرینی می‌دانند. از این رو مقاله حاضر با بررسی و کنکاش در ادبیات موضوع، توانسته است تا ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های محرک و بازدارنده که تأثیر عمده‌ای بر شکل‌گیری الگوی خطمشی‌گذاری کارآفرینی دارند را شناسایی نماید. حوزه‌های کارآفرینی، عناصر نظام کارآفرینی، فرایند خطمشی‌گذاری و نهادهای خطمشی‌گذاری چهار بعد اصلی هستند که در شکل‌گیری خطمشی‌گذاری کارآفرینی، مهم‌ترین نقش را بازی می‌نمایند. این مقاله ضمن تأکید بر ارزیابی نوع روابط هر یک از این ابعاد با مفهوم مورد مطالعه، به استخراج مؤلفه‌ها و شاخص‌های هر یک از آنها نیز پرداخته است و نشان داده است که الگوی نهایی خطمشی‌گذاری کارآفرینی در صنعت نفت و گاز کشور به چهار بُعد و چهارده مؤلفه و شصت‌ویک شاخص وابستگی مستقیم و معنادار دارد. همچنین به کمک شاخص‌ها و مؤلفه‌های کسب‌شده الگوی علت و معلولی را معرفی نمود که جایگاه هر یک از شاخص‌ها و مؤلفه‌های احصا شده را در مراحل فرایند خطمشی‌گذاری و کارآفرینی مشخص می‌نماید. میزان اهمیت و نرخ تأثیرگذاری هر یک از متغیرهای مورد تحقیق به کمک نظرخواهی انجام شده در پنج شرکت بزرگ نفتی در غرب کشور که خود دارای چندین شرکت تابعه هستند صورت گرفته است که از این طریق میزان اثرگذاری و اهمیت هر یک از این شاخص‌ها، مؤلفه‌ها و ابعاد سنجیده شود.

واژه‌های کلیدی

خطمشی‌گذاری، کارآفرینی، صنعت نفت و گاز.

مقدمه

از دیرباز تاکنون خطمشی‌گذاری مقوله چالش‌برانگیزی برای بشر بوده و هست، به طوری که ادبیات علم سیاست مملو از تعاریف مختلف خطمشی است. تقریباً هرکسی که در باب خطمشی مطلبی نوشته تعریفی نیز از خطمشی ارائه داده است (دانایی‌فرد، ۱۳۸۸). آیستون^۱ (۱۹۷۱) خطمشی را رابطه‌ی یک واحد دولتی با محیط خود تعریف می‌کند. چنین تعریفی کلی بوده و شناخت محدوده‌های این رابطه چندان قابل‌تشخیص نیست و می‌تواند همه‌چیز را در برگیرد. بنابراین به اقتضای هر حوزه و تخصصی، این مقوله باید بازتعریف و بومی‌سازی شود تا بتوان به کارایی و اثربخشی دست‌یافت (دانایی‌فرد، ۱۳۸۸).

اما مقوله جذاب و مورد توجه دیگر دنیای امروز، مبحث کارآفرینی است، که ضامن بقا و دوام دولت‌ها و ملت‌ها است و در هر حوزه‌ی کاری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. با کارآفرینی می‌توان علاوه بر رونق، توسعه و کسب درآمد بیشتر به رضایت و مشروعیت در بستر جامعه هدف رسید که این مهم برای دوام هر موجودیتی استراتژیک و اولویت‌دار می‌باشد.

مقاله‌ی پیش رو با بررسی و مطالعات کتابخانه‌ای ادبیات خطمشی‌گذاری و کارآفرینی از یک‌سو و نگاهی اجمالی به صنعت نفت و گاز کشور ایران که این صنعت موتور اقتصادی کشور است از سوی دیگر، سعی دارد چارچوب و الگوی کارا و اثربخش در قالب خطمشی‌گذاری کارآفرینی در جهت تحقق چشم‌اندازهای متعالی این صنعت را تدوین نماید. چرایی انتخاب کشور ایران در این مقاله به دو علت مهم بود که نخست جایگاه دوم آن در صنعت نفت و گاز در جهان و مورد دیگر دسترسی محقق به اطلاعات این قلمرو مکانی است. همچنین کشور ایران از منظر جمعیت‌شناختی بافتی جوان و آماده به کار دارد که نرخ بیکاری در آن قابل توجه است، از این رو پرداخت به مقوله کارآفرینی در تنها صنعت توانمند این کشور ضرورت ویژه‌ای را داراست.

بنابراین، دولت‌ها با توجه به وضعیت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی خود در مراحل مختلف پذیرای خطمشی‌های کارآفرینی بود و بر دیدگاه‌ها و سنجه‌های مختلفی در مراحل خطمشی‌گذاری مقوله کارآفرینی تأکید می‌کنند. "خطمشی اشاره به اقدام‌های به پایدار و هدفمند دولت‌ها برای حل یک مسئله عمومی دارد". چون خطمشی کارآفرینی در یکی دو دهه اخیر وارد دستگاه خطمشی‌گذاری دولت‌ها شده، تاکنون پژوهش‌های متعددی در باب آنها انجام نشده است.

بنابراین، هم‌چنان بر سر مواد و عناصر اصلی شکل‌دهنده خطمشی کارآفرینی، قلمرو و ویژگی‌های بارز آن بحث وجود دارد. اگرچه برای ایجاد محیط مطلوب برای شکل‌گیری شرکت‌های جدید، موانع ورود و خروج به کسب‌وکار در هر کشور نقش اصلی خطمشی کارآفرینی است اما کماکان دانش محدودی در باب شناخت کارآفرینی به‌عنوان یک قلمرو خطمشی وجود دارد. همچنین مسئله اصلی عدم ورود دقیق و تحقیقاتی این صنعت در حوزه‌های کارآفرینی بکری است که می‌تواند او را از ناکارآمدی کنونی نجات دهد و به سمت بهبود مشکلاتی همچون تسهیلات و تجهیزات نفتی مستقل و خودکفا هدایت نماید. بنابراین می‌توان به‌سهولت برداشت کرد که روش‌های معمول و کنونی که به صورت سنتی به تولید نفت و گاز محض پرداخته می‌شود دیگر پاسخگویی محیط تجاری امروزی نیست و امکان ادامه آن در آینده نه‌چندان دور وجود ندارد و هر لحظه امکان توقف آن وجود دارد. خلاقیت و نوآوری در کارآفرینی که امروزه بسیاری از صنایع و حوزه‌های خدماتی را متحول و دگرگون نموده است، می‌تواند ابزاری مناسب برای بهبود این صنعت باشد. از این رو هدف این تحقیق ارائه نوعی روش‌شناسی برای تدوین خطمشی ملی کارآفرینی در صنعت نفت و گاز کشور است. برای دست‌یابی به این هدف باید به سؤال‌های کلان زیر پاسخ داده شود:

۱- عناصر سازنده خطمشی کارآفرینی صنعت نفت و گاز

کدام‌اند؟

۲- سنجه‌های سنجش عملکرد خطمشی کارآفرینی صنعت

نفت و گاز کدام‌اند؟

۳- تدوین خطمشی ملی کارآفرینی در صنعت نفت و گاز

چه عناصری را در بردارد؟

به این علت که کارآفرینی به‌عنوان عامل کلیدی رشد و توسعه اقتصادی در عصر مدرن شناخته شده است و مورد توجه شرکت‌هایی است که رقابت در آنها معطوف به انعطاف سازمانی و استراتژی‌های تغییر مستمر در فرایندها، محصولات و طرح‌ها است. طی چند سال گذشته، دولت‌ها به‌طور جدی به تشویق کارآفرینی پرداخته‌اند زیرا کارآفرینی موجب بهره‌مندی مردم و کشور می‌شود. قبل از آنکه مردم بتوانند کاری را شروع کنند، باید دارای سرمایه تکنولوژی، تسهیلات لازم برای تولید کالا، نیروی کار مناسب، روحیه مناسب و شرایط روانی متعادل برای موفقیت در کارآفرینی باشند. با آگاهی از نیازهای کارآفرینان و مشاغلی که نیاز به حمایت دارند، به نظر می‌رسد که دولت در بهترین موقعیت برای تعیین سیاست و طراحی برنامه‌ها باهدف

ضرورت توجه به متغیر اصلی تحقیق یعنی خطمشی کارآفرینی در مورد مطالعه ایران پرداخته شد و در آخر زیر بخش سوم سهم مقاله حاضر را در ادبیات تحقیق بیان گردید. به‌رغم اینکه در کشورهای پیشرفته دنیا از اواخر دهه ۱۹۷۰ به بعد به موضوع کارآفرینی توجه جدی شد و حتی در بسیاری از کشورهای در حال توسعه نیز از اواخر دهه ۱۹۸۰ این موضوع را مورد توجه قرار داده‌اند، در کشور ما تا شروع اجرای برنامه سوم توسعه، توجه چندانی به کارآفرینی نشده بود. حتی در محافل علمی و دانشگاهی نیز جز موارد بسیار نادر، فعالیتی در این زمینه صورت نگرفته بود. مشکل بی‌کاری و پیش‌بینی حادث‌شدن آن در دهه ۱۳۸۰ موجب شد که در زمان تدوین برنامه سوم توسعه، موضوع توسعه کارآفرینی مورد توجه قرار گیرد. در برنامه مذکور، توسعه کارآفرینی در سطح وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری (کاراد)، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، جهاد کشاورزی، صنایع و معادن و همچنین دیگر مؤسسه‌ها همچون جهاد دانشگاهی به دلیل ارتباط با فعالیت‌های آنها، مطرح شده است. متأسفانه واژه کارآفرینی که ترجمه‌ای از کلمه Entrepreneurship است، موجب گردیده است که معنی ایجاد کار و یا اشتغال‌زایی از این واژه برداشت شود، درحالی‌که کارآفرینی دارای مفهومی وسیع‌تر و باارزش‌تر از اشتغال‌زایی است. این برداشت ناصحیح از مفهوم کارآفرینی و همچنین وجود نیروی انسانی بیکار در جامعه به‌ویژه در بین دانش‌آموختگان دانشگاهی، موجب شده در بسیاری از سیاست‌هایی که برای توسعه آن اتخاذ شده، صرفاً جنبه اشتغال‌زایی برای آن در نظر گرفته شود، حال آنکه کارآفرینی دارای پیامدهای مثبت و مهم دیگری همانند:

بارور شدن خلاقیت‌ها
ترغیب به نوآوری و توسعه آن
افزایش اعتمادبه‌نفس
ایجاد و توسعه تکنولوژی
تولید ثروت در جامعه و
افزایش رفاه عمومی است.

اکنون در کشور ایران، به‌رغم داشتن جمعیتی هوشمند، مستعد و برخوردار از منابع طبیعی فراوان، تولید ناخالص داخلی (GDP) در سطحی پایین بود شمار بسیار چشمگیر از نیروهای جوان و حتی تحصیل‌کرده از امکان اشتغال بی‌بهره‌اند و بر اولویت ایجاد کار در دیگر فعالیت‌های دولتی در سطوح گوناگون تأکید می‌شود. افزون بر این بسیاری از

تشویق کارآفرینی باشد. دولت از طریق اعمال خطمشی در وزارتخانه‌ها و مؤسسات می‌تواند موجب کارآفرینی شود (کرم الله دانش فرد، ۱۳۸۸).

از این‌رو، مقاله حاضر نخست بحث خطمشی‌گذاری را مورد کنکاش قرار داده است و به مطالعه چگونگی ایجاد خطمشی‌ها پرداخته است که عموماً یک سری از فعالیت‌ها، یا مراحل را مورد توجه قرار می‌دهد که در نظام‌های سیاسی اتفاق می‌افتد. مفهوم این مدل مرحله‌ای، عبارت است از خطمشی‌گذاری که در مراحل شناخته‌شده اتفاق می‌افتد و هر مرحله می‌تواند جداگانه مورد توجه قرار گیرد (گیوریان، ۱۳۸۴، ۱۵۹). که این مهم با الگوگیری از کارهای الوانی (۱۳۸۶) و گیوریان (۱۳۸۴) رخ داده است.

مورد دوم مبحث مهم اساسی هر فعالیت و صنعت را در هدف‌گذاری نهایی خود قرار می‌دهد و آن مفهوم کارآفرینی است که با پیتر دراگر (۱۹۸۵) وارد مدیریت دولتی شده است. او دو رکن کارآفرینی و مدیریت را درهم‌آمیخته و مدیریت کارآفرینانه را بنا نهاده است. مدیر کارآفرین دراکر، کسی است که اجزای تولید را درجهت ایجاد روش‌های جدید تولید و ایجاد محصولات نوین در هم می‌آمیزد، فرصت‌ها را شناسایی، نیازها و ارزش‌های مشتریان را درک و تغییرات را درجهت ارتقای بهره‌برداری شناسایی و اعمال می‌کند (دراگر، ۱۹۸۵).

بنابراین، به‌طور خلاصه می‌توان گفت که این مقاله درصدد است با استفاده از یک پژوهش کمی و کیفی، آسیب‌های موجود در فرایند خطمشی‌گذاری در صنعت نفت و گاز کشور و مؤلفه‌های مؤثر بر خطمشی‌گذاری در صنعت نفت و گاز از منظر کارآفرینی را شناسایی و پیشنهادهایی درجهت تدوین خطمشی کارآفرینی آن ارائه دهد، تا مورد استفاده و بهره‌برداری دست‌اندرکاران و مدیران این صنعت قرار گیرد. همچنین این مقاله با مروری بر ادبیات و مدل‌های مطرح در خطمشی‌گذاری عمومی و کارآفرینی، سعی دارد تا با بررسی آن مدل‌ها در بخش صنعت نفت و گاز به چارچوب درستی از ارزیابی یک سیستم خطمشی‌گذاری کارآفرینی برای تسهیلات و مراکز بهره‌برداری نفت و گاز دست یابد.

مبانی نظری پژوهشی

این بخش از مقاله با سه زیر بخش ارائه گردید، ابتدا مروری اجمالی بر کارهای گذشته انجام شد، سپس در زیر بخش دوم

خواهد شد که پس از آن که مشکل عمومی تشخیص داده شد و راه‌حل‌های ممکن پیش‌بینی و نتایج هر راه‌حل برآورد شد می‌توان از طریق مقایسه، بهترین راه را انتخاب نمود و خطمشی مطلوب را ارائه نمود (الوانی، ۱۳۷۶).

اجرا و ارزیابی خطمشی گام بعدی است که پس از آن که خطمشی جنبه قانونی و رسمی پیدا کرد باید اجرا و مورد ارزیابی قرار گیرد و نقاط قوت و ضعف آن در عمل نیز شناخته شود. خطمشی‌گذار باید خطمشی تصویب‌شده را پیگیری کند و نتایج حاصل از آن را مورد ارزیابی قرار دهد (الوانی، ۱۳۷۶).

آیستون (۱۹۷۱) خطمشی را رابطه‌ی یک واحد دولتی با محیط خود تعریف می‌کند. چنین تعریفی کلی بوده و شناخت محدوده‌های این رابطه چندان قابل تشخیص نیست و می‌تواند همه‌چیز را در برگیرد. بنابراین، به اقتضای هر حوزه و تخصصی، این مقوله باید بازتعریف و بومی‌سازی شود تا بتوان به کارایی و اثربخشی دست یافت. مطالعه چگونگی ایجاد خطمشی‌ها عموماً یک سری از فعالیت‌ها، یا مراحل را مورد توجه قرار می‌دهد که در نظام‌های سیاسی اتفاق می‌افتد. مفهوم این مدل مرحله‌ای، عبارت است از خطمشی‌گذاری که در مراحل شناخته‌شده اتفاق می‌افتد و هر مرحله می‌تواند جداگانه مورد توجه قرار گیرد (گیوریان و همکاران، ۱۳۸۴).

پیشینه تجربی پژوهش

در این بخش سعی داریم مروری بر ادبیات خطمشی کارآفرینی داشته باشیم و مدل‌های موجود در ادبیات را به موضوع تحقیق همگرا نماییم. همان‌طور که پیش‌ازاین بیان شد، از نظر ادبیات موضوع تحقیق دو بخش اصلی مدنظر و مطرح است که نخست بحث خطمشی‌گذاری است. مطالعه چگونگی ایجاد خطمشی‌ها عموماً یک سری از فعالیت‌ها، یا مراحل را مورد توجه قرار می‌دهد که در نظام‌های سیاسی اتفاق می‌افتد. مفهوم این مدل مرحله‌ای، عبارت است از خطمشی‌گذاری‌ای که در مراحل شناخته‌شده اتفاق می‌افتد و هر مرحله می‌تواند جداگانه مورد توجه قرار گیرد (گیوریان و همکاران، ۱۳۸۴). که این مهم با الگوگیری از کارهای الوانی (۱۳۸۶) و گیوریان (۱۳۸۴) رخ خواهد داد.

شرکت‌ها، به سبب بهره‌وری اندک، فقدان تقاضا در آستانه تعطیلی هستند و رقابت کشور هم در بازارهای جهانی اندک است. از این‌رو، امروزه «توسعه کارآفرینی» دیدگاهی بسیار ضروری برای جامعه است (پورداریانی و مقیمی، ۱۳۸۵).

کارآفرینی مترادف ایجاد اشتغال نیست. کارآفرینی در واقع فرایند ایجاد و تأسیس کسب‌وکار یا سازمان جدید است، اما، یکی از اثرات قابل توجه آن ایجاد اشتغال است. مطالعاتی که در ایالات‌متحده آمریکا صورت گرفته است نشان می‌دهد که از ۲۰ میلیون شغل ایجادشده و جدید در طی سال‌های ۱۹۹۰ - ۱۹۸۰ بیش از ۳/۵ میلیون شغل ناشی از ایجاد و تأمین کسب و کارهای کارآفرینانه جدید بوده است. مطالعات دیوید برچ^۱ در اواخر دهه ۱۹۷۰ میلادی نشان داده است که بیش از ۷۰٪ از مشاغل جدید در شرکت‌ها و سازمان‌هایی ایجاد می‌شوند که در مسیر رشد قرار دارند (آقازاده، رضازاده، ۱۳۸۰).

همچنین مطالعات در ایران نشان می‌دهد که در فاصله سال‌های ۱۳۷۵ - ۱۳۵۵ ه. ش بیشترین میزان اشتغال جدید در اقتصاد ایران به شکل کارکنان مستقل (خویش‌فرما) بوده است. متأسفانه به دلیل عدم حمایت از این کارآفرینان و سوق‌دادن آنها در مسیر رشد و توسعه، بزرگترین چالش اقتصاد ایران در دهه ۱۳۸۰ هجری شمسی بحران بی‌کاری خواهد بود. درحالی‌که اگر در فاصله ۲۰ سال مذکور حمایتی جدی از کارآفرینان صورت می‌گرفت به گونه‌ای که هریک تنها یک نفر دیگر را به استخدام خود درآورند. در این صورت بزرگ‌ترین مشکل اقتصادی دهه ۱۳۸۰ در اقتصاد ایران کمبود نیروی کار می‌بود (پورداریانی و مقیمی، ۱۳۸۵).

از سوی دیگر از دیرباز تاکنون خطمشی‌گذاری مقوله چالش‌برانگیزی برای بشر بوده و هست به طوری که ادبیات علم سیاست مملو از تعاریف مختلف خطمشی است. تقریباً هرکسی که در باب خطمشی مطلبی نوشته تعریفی نیز از خطمشی ارائه داده است (دانایی‌فرد، ۱۳۸۸).

خطمشی را می‌توان تصمیمات اتخاذشده از طریق دولت‌ها دانست که هدفی را تعریف و ابزاری را برای دستیابی به آن مشخص می‌کند (هاولت، ۱۳۸۰) و تصمیمات و سیاست‌هایی که به وسیله مراجع مختلف بخش عمومی مثل مجلس، دولت و قوه قضائیه که نماینده حفظ منافع عمومی هستند اتخاذ می‌شود (الوانی، ۱۳۸۶). تدوین خطمشی نیز زمانی آغاز

جدول ۱. مرور ادبیات بین‌المللی خطمشی‌گذاری و کارآفرینی

ردیف	محقق	سال	موضوع	نتایج و نکات تحقیق
۱	شومپتر ^۱	۱۹۳۴	کارآفرینی	اعمال تغییرات اساسی در چشم‌انداز اقتصادی معانی موجود در حوزه کارآفرینی همراه با تضعیف و به چالش کشیدن صنعت
۲	آکس و آیودرچ ^۲	۱۹۸۸	خطمشی‌گذاری و کارآفرینی	توسعه آرایه‌های کلی خطمشی‌گذاری با تأکید بر خلاقیت و دامنه‌های وسیع آن
۳	بلانچ فلاور ^۳	۲۰۰۰	خطمشی‌گذاری و کارآفرینی	بررسی و توسعه آرایه‌های کلی خطمشی‌گذاری منافع اقتصادی منشأ گرفته از کارآفرینی در حوزه تأسیس شغل و مشاغل وابسته آن
۴	ون پراگ ^۴	۲۰۰۷	خطمشی‌گذاری و کارآفرینی	بررسی و توسعه آرایه‌های کلی خطمشی‌گذاری منافع اقتصادی منشأ گرفته از کارآفرینی در حوزه بهبود بهره‌وری در راستای افزایش کارایی و توسعه اثربخشی در جامعه
۵	آکس ^۵ و همکاران	۲۰۰۹	خطمشی‌گذاری و کارآفرینی	توسعه بنیان‌های اقتصاد خرد نظریه رشد درون‌زا از طریق توسعه یک نظریه سرریز دانش کارآفرینی
۶	جریمالدی ^۶ و همکاران	۲۰۱۱	خطمشی‌گذاری و کارآفرینی	طرح مبنای منطقی کارآفرینی دانشگاهی و توصیف نقش در حال تحول دانشگاه‌ها را در تجاری کردن پژوهش‌ها
۷	پلومر و آکس ^۷	۲۰۱۲	خطمشی‌گذاری و کارآفرینی	ارزیابی ادعا مانع بودن رقابت محلی بر فعالیت‌های کارآفرینی و اثر مخرب آن در جهت کاهش انگیزه بهره‌برداری از دانش جدید
۸	ترجسن و وانگ ^۸	۲۰۱۳	خطمشی‌گذاری و کارآفرینی	تسهیل انتقال تکنولوژی و دانش افراد از طریق کارآفرینی و محورهای وابسته به آن و بهبود خطمشی‌های بازاریابی
۹	آیرلند ^۹ و همکاران	۲۰۰۹	کارآفرینی سازمانی	معرفی مدلی کارآمد در حوزه کارآفرینی و مقایسه آن با دیگر مدل‌های مطرح در ادبیات و طرح چالش‌هایی برای تحقیقات آتی در حوزه کارآفرینی سازمانی

جدول ۲. مرور ادبیات داخلی در حوزه‌های خطمشی‌گذاری و کارآفرینی

ردیف	محقق	سال	موضوع	نتایج و نکات تحقیق
۱	رضاییان و نانیچی	۱۳۹۱	هوش فرهنگی و کارآفرینی	ارزیابی جنبه‌های مختلف هوش فرهنگی، با تأکید بر توانایی اداره موقعیت‌های متنوع فرهنگی و بررسی رابطه ابعاد هوش فرهنگی با کارآفرینی استراتژیک در مقیاس هوش فرهنگی ایرانی
۲	فرهادی قشلاقی و رضوی مهر	۱۳۹۳	خطمشی‌گذاری عمومی	بررسی نقش گروه‌های ذی‌نفع (جامعه دانشگاهی) در فرایند خطمشی‌گذاری توسعه کارآفرینی
۳	عطاردیان	۱۳۹۲	توسعه کارآفرینی	بررسی تأثیر کارآفرینی بر رشد و ایجاد فضای سالم اقتصادی در جامعه و نقش آن در پایداری و ثبات اقتصادی به‌طور ویژه در ایران
۴	قلی‌پور	۱۳۹۲	تدوین خطمشی	بررسی ابعاد تدوین خطمشی‌های توسعه سرمایه‌گذاری در بخش نفت و گاز ایران با تأکید بر چگونگی قراردادهای نفتی و انواع آن
۵	دانایی فرد	۱۳۸۸	روش‌شناسی تدوین خطمشی ملی کارآفرینی	ارائه چارچوب مفهومی فرایند احصای بدیل‌های خطمشی، نحوه تدوین خطمشی کارآفرینی ملی
۶	الوانی، مقیمی، آذر و رحمتی	۱۳۹۰	خطمشی‌گذاری در نظام آموزش کارآفرینی	چارچوبی علمی جهت خطمشی‌گذاری در نظام آموزش کارآفرینی در ایران با معرفی ابعاد و مؤلفه‌ها

- Schumpeter
- Acs and Audretsch
- Blanchflower
- Van Praag
- Acs
- Grimaldi
- Plummer and Acs
- Terjesen and Wang
- Ireland

روش‌شناسی پژوهش

از نظر دانشمندان علوم اجتماعی، تحقیق عبارت است از فرایندی که پژوهشگر می‌کوشد تا با جمع‌آوری اطلاعات، پیچیدگی‌های روابط متقابل بین متغیرها را درک، ارزیابی و ارائه دهد (گرچن راس من، کاترین مارشال، ۱۳۹۰). لذا برای تقسیم‌بندی این تحقیقات، محققان سه جهت‌گیری کلی را برای یک پژوهش قائل می‌باشند. تحقیقاتی که به حل مشکلات موجود در حوزه‌ای خاص می‌پردازد؛ این نوع تحقیق را تحقیقات کاربردی می‌نامند. تحقیقات بنیادی، تحقیقاتی می‌باشند که به افزودن دانش بشری در زمینه می‌انجامد (گرچن راس من، کاترین مارشال، ۱۳۹۰). تحقیقات توسعه‌ای نیز به‌منظور افزایش دانش ما از مسائل که عموماً در محیط‌های سازمانی اتفاق می‌افتد و چگونگی حل آنها، انجام می‌شود. از طرفی اگرچه هیچ پژوهشی نمی‌تواند به‌طور هم‌زمان بنیادی و کاربردی باشد ولی پژوهش‌های توسعه‌ای می‌توانند ماهیت بنیادی یا کاربردی داشته باشند (دانایی‌فرد و همکاران، ۱۳۸۸).

لذا این تحقیق به‌لحاظ کاربرد از نوع تحقیق کاربردی، به‌لحاظ هدف از نوع تحقیق اکتشافی، از لحاظ زمان از نوع طولی (دوره برنامه پنجم توسعه)، و به لحاظ شیوه جمع‌آوری و تجزیه تحلیل داده‌ها روش تحقیق حاضر را باید از نوع پیمایشی یا زمینه‌یابی دانست زیرا در این تحقیق بیش از یک فن خاص در گردآوری اطلاعات استفاده خواهد شد و هدف پژوهش اکتشافی، توصیفی یا تبیینی است. هرچند در این مقاله از پرسشنامه استفاده شد اما ابزار دیگری از قبیل مصاحبه ساختمند هم به کار رفت که تمامی این موارد بیان از پیمایشی یا زمینه‌یابی بودن تحقیق دارد.

در مرحله نظری به شیوه قیاسی مدل مفهومی و چارچوب تئوریک براساس مبانی نظری و مدل‌های مختلف موجود در ادبیات تحقیق خطمشی‌گذاری و کارآفرینی تدوین شد.

در این مرحله ابعاد و مؤلفه‌ها و شاخص‌های برگرفته از مبانی نظری و پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه موضوع تحقیق و مطالعات اکتشافی^۳ مبانی شناسایی مدل مفهومی خطمشی‌گذاری کارآفرینی در صنایع نفت و گاز مورد استفاده قرار گرفت. در این مرحله ضعف‌ها و نارسایی‌های مدل‌های موجود در ادبیات شناسایی و استخراج گردید و براساس الزامات و شرایط حاکم بر این صنعت یک مدل مفهومی اولیه ارائه شد. بدین صورت که پس از کسب شناخت لازم مبانی

مورد دوم مبحث مهم اساسی هر فعالیت و صنعت را در هدف‌گذاری نهایی خود پوشش می‌دهد و آن مفهوم کارآفرینی است که از پیتر دراگر^۱ (۱۹۸۵) وارد مدیریت دولتی شده است. با توجه به مطالب فوق دسته‌بندی کلی با بیان موضوعات تحقیقی در گذشته و سهم آنها در توسعه و بهبود شاخه‌های مختلف در جدول ۱ و ۲ به ترتیب برای تحقیقات بین‌المللی و داخل ایران بیان می‌گردد که چارچوب رشد و معرفی آنها در هریک از حوزه‌های علمی را به‌وضوح به تصویر می‌کشد.

نوآوری تحقیق

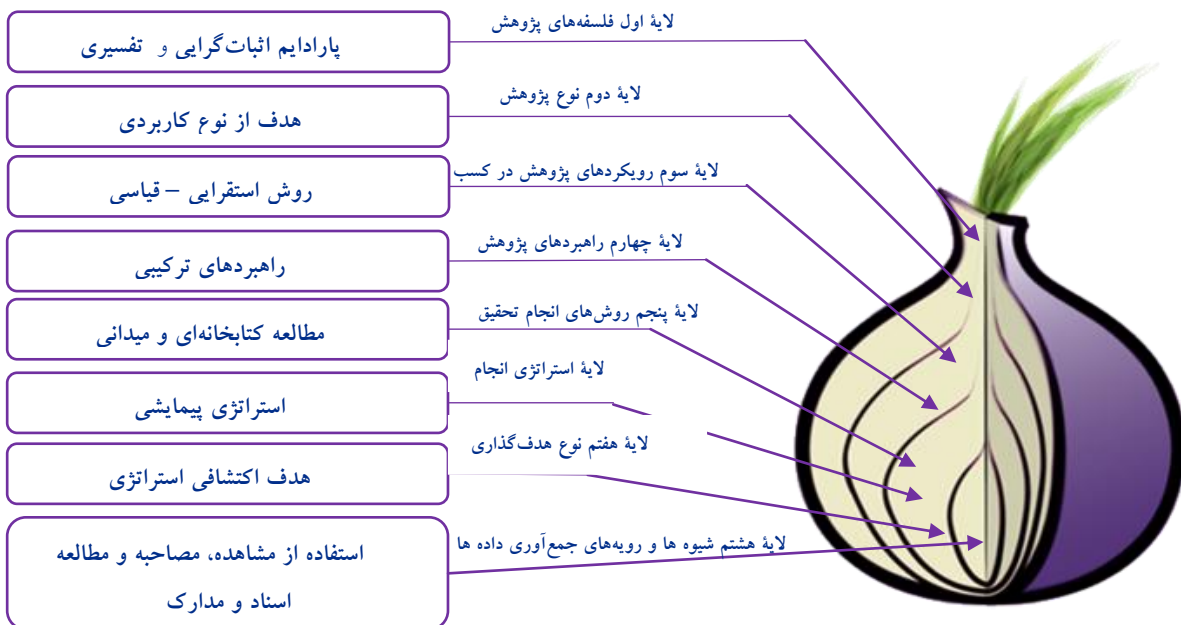
سهم جدید و جایگاه بهتر^۲ این مقاله در مقایسه با تحقیقات و مطالعات پیشین که در داخل و خارج انجام گرفته و در مشهورترین و معروف‌ترین پایگاه‌های علمی نمایه شده‌اند و برخی از آنان در این طرح پیشنهادی آورده شده است از بعد کاربردی و علمی در ارتباط با خطمشی‌گذاری از اهمیت بیشتری برخوردار است و ابزارهای تجزیه و تحلیلی و نیز تکنیک‌های مهم و ضروری آن در آنان دیده نشده است. همچنین کاربرد عملی آن در حوزه کارآفرینی منجر به بهره‌برداری از منابع انسانی‌ای خواهد شد که با توجه به شرایط بی‌کاری در کشور بسیار ارزشمند است و این پژوهش می‌تواند مورد استفاده سازمان‌های مختلفی که فرایندهای آنان نزدیک به شرکت بهره‌برداری نفت و گاز است قرار گیرد و باید بیان داشت که اکثر صنایع و مراکز تولیدی وابستگی تنگاتنگی را با حوزه نفت و گاز دارند و توجه به خطمشی‌گذاری درخصوص یک زنجیره تأمین کارا و پاسخگو که یکی از نوآوری‌های مقاله حاضر می‌باشد، بسیار مهم و حائز اهمیت است، لذا با توجه به این‌که تحقیق حاضر در جستجوی کشف حقایق و شناخت پدیده‌ها دارای نظریه پیشرو بوده جایگاه بهتر آن را باید شناخت ابعاد اصلی در تشکیل خطمشی‌گذاری کارآفرینی از یک سو و احصاء و شناسایی مؤلفه‌های هر بعد و تعیین شاخص‌های تأثیرگذار هر بعد از سوی دیگر دانست. این اقدامات امر خطمشی‌گذاری در راستای تحقق به معنای کلمه کارآفرینی را تسهیل می‌نماید و نکته تمیزدهنده دیگر این تحقیق بومی‌سازی این مفاهیم در صنعت گاز و نفت است که نقش اساسی در حوزه اقتصاد کشور بازی می‌نماید.

1. Druker
2. Contribution

۳. مصاحبه و تکنیک دلفی

مفهومی اولیه از طریق خبرگان، مرحله تجربی که همان مرحله میدانی و استقرایی است آغاز می‌گردد. در این مرحله ابتدا به انتخاب جامعه براساس شیوه استقرایی اقدام شد و پرسشنامه‌های مقتضی طراحی و توزیع گردید. برای تحلیل داده‌هایی که پس از جمع‌آوری پرسشنامه به دست آمد از روش قیاسی - استقرایی استفاده شد. روش مورد استفاده قیاسی شد زیرا مدل مفهومی از مفاهیم عام در مبانی علمی موضوع استخراج شده است و استقرایی است، زیرا مبتنی بر داده‌های حاصل از مرحله تجربی مشاهده واقعیت‌ها است. پیچیدگی این مرحله تلفیق دو سطح نظری و عملی برای رسیدن به تئوری است.

علمی و مدل‌های موجود، مصاحبه‌های اکتشافی و عمیق با خبرگان، متخصصین امر و استادان مطرح در حوزه خط‌مشی‌گذاری و کارآفرینی و همچنین برخی از سیاست‌گذاران مطلع و آگاه در حوزه صنایع نفت و گاز انجام شد که طی آن مهمترین مؤلفه‌ها و شاخص‌ها شناسایی و احصا گردید. در این مسیر ابعاد براساس ادبیات تحقیق جمع‌آوری گردید، اما مؤلفه‌ها و شاخص‌ها با توجه به تخصصی بودن آنها در حوزه نفت و گاز، کاملاً محقق ساخته بود، البته با الهام از ادبیات شکل گرفتند و سپس با بهره‌گیری از تکنیک دلفی طی چند مرحله رفت‌وبرگشت حضوری و غیرحضوری با ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌ها اصلاح و ارتقا یافتند. پس از تأیید و ارائه پیشنهاد‌های لازم جهت بهبود مدل

شکل ۱. بیان مختصر و تصویری لایه‌های روش تحقیق حاضر براساس پیاز پژوهش دانایی فرد و همکاران (۱۳۸۳)

می‌دهد. بر اساس این الگو یک پژوهش از لایه‌های مختلفی تشکیل می‌شود که در آن هر لایه متأثر از لایه بالاتر است. این لایه‌ها عبارتند از: ۱) لایه فلسفه‌های پژوهش (۲) لایه رویکردهای پژوهش (۳) لایه راهبردهای پژوهش (۴) لایه انتخاب روش‌های پژوهش (۵) لایه افق زمانی پژوهش (۶) لایه شیوه‌ها و رویه‌های جمع‌آوری داده‌ها.

مؤلفه مؤثر بر خط‌مشی‌گذاری کارآفرینی در صنعت و نفت و گاز

در این بخش ابتدا به بررسی شاخص‌های توسعه کارآفرینی

با توجه به حساسیت این بخش برای شفافیت هر چه بیشتر روش تحقیق از پیاز پژوهش استفاده شد. حال با توجه به مقدمات بیان شده می‌توان ابعاد روش تحقیق، پژوهش حاضر را در قالب لایه‌های هشت‌گانه پیاز تحقیق دانایی فرد و همکاران (۱۳۸۳) بیان نمود. شکل ۱ در قالب تصویر لایه‌های مختلف را مورد هدف قرار داده و کلیت تحقیق حاضر را از منظر روش تحقیق جمع‌بندی نموده است. همچنین بر اساس تصویر ۱ لایه‌های مختلف به ترتیب نمایش داده شد.

در حقیقت پیاز تحقیق، فرایندهای انجام پژوهش را نشان

در ۲۲ کشور منتخب در جهان پرداخته شده است و با ارزیابی آنها نتایجی درخور کسب شد که زمینه‌ساز مطالعات و بررسی‌های بعدی است. همچنین اعتبار شاخص‌هایی که در این مقاله مطرح شد نیز به نوعی افزایش خواهد یافت. سپس مراحل فرایند کارآفرینی و ختمشی‌گذاری بیان گردید و در ادامه ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های احصاء شده براساس ابعاد اصلی و فرعی و قرارگیری در مراحل مختلف فرایندهای کارآفرینی و ختمشی‌گذاری بیان شد.

بررسی شاخص‌های توسعه کارآفرینی در جهان

در مطالعه دیده بان جهانی کارآفرینی (GEM^1) شاخص‌های توسعه کارآفرینی در کشورهای خاصی، بررسی و مقایسه شده است. این کشورها بر اساس شاخص‌های مهم اقتصادی مرتبط با کارآفرینی، مقایسه و رتبه‌بندی شده‌اند. در ارتباط با این شاخص‌ها می‌توان گفت که صرفاً "پرداختن به زیرساخت‌ها و فراهم نمودن محیط تجاری، به ارتقای کارآفرینی منجر نمی‌شود، بلکه علاوه بر آن معیارهایی نظیر: اندازه بازار، مردم‌نگاری، دامنه تغییرات درآمدی، فرهنگ، دسترسی به اینترنت در منزل نیز در محاسبه کارآفرینی مدنظر قرار می‌گیرند. بر این اساس و نتایج گزارش شده توسط GEM برای ۲۲ کشور جهان به شرح شکل ۲ و جدول ۳ خواهد بود. جایگاه کشور ایران نسبت به منابع زیرزمینی در اختیار، جامعه جوان و جغرافیایی وسیع با جمعیتی ۸۰ میلیونی مناسب نیست. از این رو پرداخت مقوله کارآفرینی و طرح ختمشی‌های کارآمد و اثربخش در این جغرافیا نیازمند کسب اطلاعات مسسوطی از عوامل، شاخص‌ها و ... مؤثر بر مقوله ترکیبی کارآفرینی و ختمشی‌گذاری است. بر اساس بررسی‌های انجام شده و تاکید بر نظر GEM شاخص‌های کارآفرینی به واسطه ۷۰ مشخصه کمی و کیفی در ۹ بخش جداگانه ارائه شده است که مهم‌ترین بخش‌های آن، اثربخشی سیاست‌های عمومی^۲، سیاست‌های مرتبط با موسسات خصوصی، نظام مالیاتی^۳، مالی، بازار کار و مهارت‌ها^۴، زیرساخت^۵، توانایی سرمایه‌گذاری مخاطره‌آمیز برای توسعه کسب و کار، چگونگی درک مدیران کشور از کارآفرینی و هزینه کل تحقیقات می‌باشد.

مدل مفهومی تحقیق

براساس مطالعات و بررسی‌های به‌عمل‌آمده در مطالعات تطبیقی، مدل‌ها و الگوهای متعددی برای کارآفرینی به‌کار گرفته شده است. برای استخراج مدل نهایی تحقیق از دو روش استقرایی و قیاسی استفاده می‌شود. روش اول را نظریه‌پردازی و روش دوم را نظریه‌آزمایی است. جهت ترسیم چارچوب مفهومی این تحقیق باید ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های ختمشی‌گذاری کارآفرینی در حوزه صنعت نفت و گاز مشخص و در قالب مدل‌های شماتیک ترسیم شود. جهت ترسیم این مدل لازم است مطالعه اکتشافی صورت گیرد لذا چارچوب مفهومی با توسل به روش‌های زیر ترسیم شده است.

مصاحبه با خبرگان: در این راستا با اساتید کارآفرینی و کارشناسان کارآفرینی در صنعت نفت و گاز در پالایشگاه نفت کرمانشاه مصاحبه به‌عمل آمده است.

مطالعه اسناد و مدارک: ضمن مطالعه متون مربوط به ادبیات ختمشی‌گذاری مطالعه وسیعی درباره سیاست‌های دولت در خصوص توسعه کارآفرینی در ایران و دیگر کشورها و مراجع کارآفرینی صنعت نفت و گاز در ایران مورد مطالعه قرار گرفت.

بنابراین از آنجاکه مراحل سه‌گانه در ختمشی‌گذاری تدوین، اجرا و ارزیابی هستند و این موارد در هر یک از حوزه‌های کاری تدارکات، بهره‌برداری، توزیع، نگهداری و تعمیرات و تامین فرآورده‌ها که در صنعت نفت مطرح هستند می‌توان شاخص‌هایی متعدد و کلی مطرح نمود. مواردی چون نرخ رشد اقتصادی در تولید، نرخ رشد فرایندهای تکمیلی تولید، نرخ جذب بازار هدف، نرخ دفع بازار هدف، نرخ اشتغال در صنعت، نرخ اشتغال در حوزه خدمات، نرخ توان و قدرت خرید، نرخ کارآفرینی نوظهور، نرخ کارآفرینی تثبیت شده و نرخ خروج از کسب و کار را می‌توان از این دست برشمرد.

اما درباره ایده مطرح شده در مدل، بحث ختمشی‌گذاری کارآفرینی در بخش‌های کاری متعددی مدل شده است. ولی مدلی در حوزه صنایع نفت و گاز به‌طور نظام‌مند تاکنون شکل نگرفته است که تمامی مراحل یعنی تدوین اجرا و ارزیابی را پوشش دهد. همچنین در مدل‌های گذشته حتی بخش‌های کاری کاملاً متفاوت نهادهای اجرایی و عناصر مؤثر محدودی بررسی می‌شد. در صورتی که هم‌افزایی (سینرژی) در تأثیرات متقابل آنها بر خروجی‌های سیستم یکپارچه بسیار به چشم می‌خورد. اما در مدل حاضر سعی بیشتری شده است تا از فراگیری مطالب عمده‌ای بهره برده شود. بنابراین اگر

1. <http://www.gemiran.ir/sec/gem/?@=5>

2. Effectiveness Public Policy

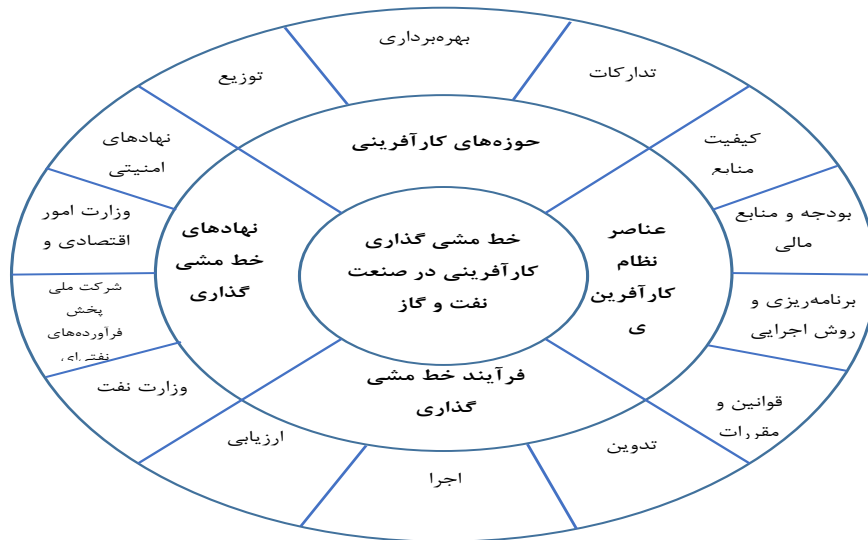
3. Tax Regime

4. Labour Market and Skill

5. Infrastructure

همچنین باید اشاره نمود که مدل و چهارچوب اولیه مدل مفهومی تحقیق محقق ساخته است و در بخش ابعاد از تحقیق‌های الوانی و همکاران (۱۳۹۰) و داوری (۱۳۹۱) الهام گرفته شده است که در بخش تشریح شاخص‌ها و معیارهای سنجش به تفصیل بیان گردیده است.

جمع‌بندی درباره نسبت آن با ادبیات داشته باشیم ژرف‌نگری با نگاه تازه بر بخش مادر تأمین منابع ثروت کشور در تحقیق حاضر به چشم می‌خورد و نیز به حوزه‌ای اشاره شده که نگاه به آن به دلایل حاشیه‌ای، کمتر بوده در صورتی که اگر قانون پارتو را در نظر گیریم باید توجه خاص به آن وجود می‌داشته است.

شکل ۲. مدل مفهومی پژوهش برای خط‌مشی‌گذاری کارآفرینی صنعت نفت و گاز (محقق ساخته)

در خروجی بعدی این بخش، مقادیر ویژه، مقادیر ویژه بدون چرخش و مقادیر ویژه با چرخش را نمایش می‌دهد که این مقدار در این تحقیق، ۷۲٪ هست. به عبارت دیگر، ۵ عامل این تحقیق ۷۲٪ تغییرپذیری متغیرها را توضیح می‌دهند. خروجی پایانی این بخش، جدول تفسیر بارها بدون چرخش و با چرخش است که از آنجا که تفسیر بارها بدون چرخش ساده نیست لذا برای تفسیر از ماتریس چرخیده شده بهره گرفته می‌شود. در این جدول، بارهای عاملی هر یک از متغیرها در عامل‌های باقیمانده پس از چرخش هست. هرچه قدر مقدار قدر مطلق این ضرایب بیشتر باشد عامل مربوطه نقش بیشتری در کل تغییرات متغیر مورد نظر دارد. این مسئله در جدول ۷ به‌طور خلاصه نشان داده شده است. شایسته به ذکر است که برای سنجش هر متغیر بین ۳ تا ۵ سؤال نیاز است (دانایی‌فرد و همکاران، ۱۳۸۸).

تحلیل پرسشنامه

در خروجی بعدی این بخش، مقادیر ویژه، مقادیر ویژه بدون چرخش و مقادیر ویژه با چرخش را نمایش می‌دهد که این مقدار در این تحقیق، ۷۲٪ هست. به عبارت دیگر، ۵ عامل این تحقیق ۷۲٪ تغییرپذیری متغیرها را توضیح می‌دهند. خروجی پایانی این بخش، جدول تفسیر بارها بدون چرخش و با چرخش است که از آنجا که تفسیر بارها بدون چرخش ساده نیست لذا برای تفسیر از ماتریس چرخیده شده بهره گرفته می‌شود. در این جدول، بارهای عاملی هر یک از متغیرها در عامل‌های باقیمانده پس از چرخش هست. هرچه قدر مقدار قدر مطلق این ضرایب بیشتر باشد عامل مربوطه نقش بیشتری در کل تغییرات متغیر مورد نظر دارد. این مسئله در جدول ۷ به‌طور خلاصه نشان داده شده است. شایسته به ذکر است که برای سنجش هر متغیر بین ۳ تا ۵ سؤال نیاز است (دانایی‌فرد و همکاران، ۱۳۸۸).

با انجام مراحل فوق، پرسشنامه اصلی تحقیق مشتمل بر ۵۲ سؤال تدوین گردید. این پرسشنامه شامل دو بخش سؤالات عمومی و تخصصی هست. سؤالات عمومی آن شامل ۵ سؤال هست که ویژگی‌های جمعیت شناختی پاسخ‌دهندگان را مورد پرسش قرار می‌دهد. همچنین سؤالات تخصصی که قسمت اصلی پرسشنامه را شامل می‌شود و نظرات پاسخ‌دهندگان

در خصوص ابعاد اصلی و فرعی و عوامل ناشی از آنها در ارتباط با خط‌مشی‌گذاری کارآفرینی در صنعت نفت و گاز را می‌سنجد؛ مشتمل بر ۵۵ سؤال می‌باشد. سؤالات پرسشنامه به تفکیک هر بُعد، عبارت‌اند از در بعد انواع کارآفرینی سؤال‌های ۱ تا ۱۲ در بعد نظام کارآفرینی صنعت نفت و گاز سؤال‌های ۱۳ تا ۲۴ در بعد مراحل خط‌مشی‌گذاری سؤال‌های ۲۵ تا ۴۸ و در بعد نهادهای خط‌مشی‌گذاری سؤال‌های ۴۹ تا ۵۵ در نظر گرفته شد.

هرچه قدر هم محتوای یک پرسشنامه بسته، خوب باشد، ولی اگر گزینه‌های پاسخ کافی نباشند، ارزش پاسخ‌های ارائه شده پایین خواهد بود. مقیاس‌های درجه‌بندی، متداول‌ترین شکل پاسخ مورد استفاده برای سنجش متغیرهای تحقیق است و از میان این مقیاس‌ها، مقیاس درجه‌بندی لیکرت، محبوب‌ترین نوع است. در این مقیاس از پاسخ‌گویان خواسته می‌شود که از یک درجه‌بندی برای نشان‌دادن شدت اعتقاد خود درباره یک مسئله استفاده کنند (خاکی، ۱۳۸۲). این تحقیق از مقیاس لیکرت ۵ گزینه‌ای برای پاسخ به سؤالات استفاده شده است. در جدول ۸ نمونه‌ای از گزینه‌های موجود ارائه شده است.

جدول ۷. نتایج حاصل از تحلیل عاملی در روند تکمیل سؤالات پرسشنامه

نوع کار آفرینی	سؤال	بار	نوع کار آفرینی	سؤال	بار		
ترویج کار آفرینی	Q-1	۰/۷۷	انواع کار آفرینی	Q-29	۰/۶۰		
	Q-2	۰/۵۸		Q-30	۰/۳۸		
	Q-3	۰/۳۹		Q-31	۰/۴۴		
	Q-4	۰/۵۵		Q-32	۰/۵۵		
	Q-5	۰/۵۸		Q-33	۰/۵۸		
	Q-6	۰/۶۹		Q-34	۰/۳۹		
	Q-7	۰/۶۰		Q-35	۰/۷۷		
	Q-8	۰/۵۱		Q-36	۰/۵۶		
	Q-9	۰/۴۴		Q-37	۰/۶۹		
	Q-10	۰/۶۷		Q-38	۰/۴۹		
آموزش کار آفرینی	Q-11	۰/۵۶	تدوین	Q-39	۰/۵۱		
	Q-12	۰/۷۷		Q-40	۰/۳۸		
	Q-13	۰/۷۲		Q-41	۰/۶۰		
	Q-14	۰/۵۵		Q-42	۰/۶۴		
	Q-15	۰/۳۸		Q-43	۰/۵۵		
	کیفیت و کیفیت منابع انسانی	Q-16		۰/۶۹	ارزیابی	Q-44	۰/۶۹
		Q-17		۰/۵۸		Q-45	۰/۵۴
		Q-18		۰/۵۱		Q-46	۰/۵۶
		Q-19		۰/۶۹		Q-47	۰/۷۷
		Q-20		۰/۶۴		Q-48	۰/۵۸
Q-21		۰/۵۱	Q-49	۰/۵۹			
Q-22		۰/۶۰	Q-50	۰/۵۸			
Q-23		۰/۳۸	Q-51	۰/۵۱			
Q-24		۰/۳۶	Q-52	۰/۶۹			
Q-25		۰/۷۷	Q-53	۰/۶۰			
برنامه‌ریزی و روش اجرایی	Q-26	۰/۵۵	نهادهای ختمشی گذاری	Q-54	۰/۵۵		
	Q-27	۰/۶۹		Q-55	۰/۶۰		
	Q-28	۰/۵۸		Q-56	۰/۵۶		
	Q-29	۰/۶۰		Q-57	۰/۵۵		
	Q-30	۰/۳۸		Q-58	۰/۵۱		
	Q-31	۰/۴۴		Q-59	۰/۵۸		
	Q-32	۰/۵۵		Q-60	۰/۷۷		
	Q-33	۰/۵۸		Q-61	۰/۶۹		
	Q-34	۰/۳۹					
	Q-35	۰/۷۷					

جدول ۸. درجه‌بندی سؤالات پرسشنامه

نامناسب	نسبتاً نامناسب	تا حدودی	نسبتاً مناسب	مناسب
۱	۲	۳	۴	۵

پایایی

پایایی به معنای قابلیت اعتماد، ثبات، همسانی، قابلیت پیش‌بینی و دقت یا صحت است. پایایی به‌دقت، اعتمادپذیری، ثبات یا تکرارپذیری نتایج آزمون اشاره می‌کند (مؤمنی، قیومی، ۱۳۸۹). اصولاً محققانی که از نرم‌افزار SPSS استفاده می‌کنند برای تعیین پایایی تحقیق خود از روش ضریب آلفای کرونباخ بهره می‌گیرند. در واقع ضریب آلفای کرونباخ نوعی ضریب پایایی است که نشان می‌دهد چگونه آیتم‌ها در یک مجموعه، به‌نحو مناسب به یکدیگر گره خورده‌اند (دانایی فرد و همکاران، ۱۳۸۸). برای محاسبه ضریب آلفای کرونباخ، ابتدا باید واریانس نمره‌های هر زیرمجموعه سؤال‌های پرسشنامه و واریانس کل را محاسبه کرد. سپس با فرمول (۲) باید مقدار آن را محاسبه نمود (مؤمنی، قیومی، ۱۳۸۹). که در آن n تعداد سؤال‌های تست،

$$S_i^2 = \text{واریانس سؤال } i, \quad S_T^2 = \text{واریانس کل تست}$$

می‌باشند. با توجه به یک نمونه مقدماتی ۴۰ تایی از پرسشنامه، فرمول ۲ و همچنین محاسبه آن در نرم‌افزار SPSS پایایی پرسشنامه به‌دست آمد که در جدول ۹ قابل مشاهده است.

روایی

روایی عبارت است از توانایی ابزار مورد نظر در اندازه‌گیری صفتی که پرسشنامه برای اندازه‌گیری آن طراحی شده است و شامل روایی صوری، روایی پیش‌بینی، روایی محتوا و روایی سازه می‌باشد (مؤمنی، قیومی، ۱۳۸۹). در این تحقیق از دو روش محتوایی و سازه استفاده شده است. در روش محتوایی، کمیت و کیفیت سؤالات از نظر خبرگان مورد بررسی قرار گرفت و در روش سازه از تحلیل عاملی کمک گرفته می‌شود (هومن، ۱۳۸۸). در این مقاله و با توجه به آنچه در طراحی پرسشنامه بیان شد. سؤالات بخش ابعاد اصلی، به کمک تحلیل عاملی به‌دست آمد لذا این سؤالات دارای روایی محتوا

بهره‌برداری از نتایج را دوچندان می‌نماید. همچنین هر شاخص در مؤلفه‌های مختلف دسته‌بندی شده و هر مؤلفه در بعد فرعی قرار داده شده است، ابعاد فرعی نیز به‌عنوان زیرمجموعه ابعاد اصلی که سرچشمه ابعاد اصلی، مفهومی است که مقاله حاضر به‌دنبال آن است و آن چیزی جز الگوی خطمشی‌گذاری کارآفرینی در صنعت نفت و گاز نیست. مقاله حاضر بر اساس مبنای علمی گردآوری شده است. به‌طوری‌که روش تحقیق آن به کمک پیاز تحقیق تشریح و تمامی لایه‌های هشت‌گانه در آن مشخص گردید. باید بیان داشت که نمونه مطالعاتی در محاسبات آماری این تحقیق، از جامعه مرجع اصلی بوده است و تمامی اعضای نمونه دارای معیارهای کافی همچون تجربه و تحصیلات مناسب جهت پاسخگویی بوده‌اند. از این رو، به‌جرت می‌توان بیان داشت که مقاله حاضر چارچوبی علمی - عملیاتی جهت ارزیابی و محک قراردادن خطمشی‌های کارآفرینی صنعت نفت و گاز ارائه می‌نماید. بنابراین، می‌توان نتیجه تحلیلی تحقیق را بدین شرح بیان داشت که با توجه به مدل مفهومی تحقیق و مطالعه متون مربوط به ادبیات خطمشی‌گذاری، مطالعه وسیعی در مورد سیاست‌های دولت درخصوص توسعه کارآفرینی در ایران و دیگر کشورها و مراجع کارآفرینی صنعت نفت و گاز در ایران مورد مطالعه قرار گرفت. به‌عنوان نتیجه این مطالعات می‌توان گفت که در طراحی مدل اولیه خطمشی‌گذاری به‌عنوان یک مفهوم، ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های متعددی مطرح هستند که به‌طور خلاصه عبارت‌اند از:

الف) ابعاد مؤثر در مدل

الف ۱- انواع کارآفرینی؛

الف ۲- عناصر نظام کارآفرینی صنعت نفت و گاز؛

الف ۳- مراحل خطمشی‌گذاری؛

الف ۴- نهادهای خطمشی‌گذاری.

ب) مؤلفه‌های مؤثر در مدل

ب ۱- تدارکات، بهره‌برداری، توزیع، نگهداری و تعمیرات، فرآورده‌ها در کارآفرینی

ب ۲- کمیت و کیفیت منابع انسانی، بودجه و منابع مالی،

ب ۳- مراحل تدوین، اجرا، ارزیابی در بحث خطمشی‌گذاری.

برنامه‌ریزی و روش اجرایی و قوانین و مقررات در صنعت مورد مطالعه از منظر کارآفرینی.

درخصوصی بهبود و تقویت کار حاضر به‌عنوان پیشنهادها کاربردی و آتی می‌توان با توجه به حساسیت بیش‌ازحد پروژه‌های نفت و گاز پس از اجرا و در هنگام بهره‌برداری و نیز با توجه به اینکه بهره‌برداری از این پروژه‌ها سال‌های سال ادامه خواهد داشت پیشنهاد نمود که به بحث توسعه الگوهای توسعه کارآفرینی در حوزه نگهداری و تعمیرات پرداخته شود. علت دیگر پیشنهاد این موضوع دربرداشتن توام ویژگی مقابله با

می‌باشد. همچنین برای اطمینان بیشتر از صحت و سقم آنها، پرسشنامه در اختیار یازده خبره قرار گرفت. محقق نیز با دریافت نقطه نظرات آنها و اصلاح پرسشنامه بر اساس نظرات مذکور، برای پرسشنامه خود روایی سازه نیز ایجاد کرد.

$$\alpha = \left(\frac{n}{n-1} \right) \left(1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right) \quad (2)$$

درخور به ذکر است که هرچه مقدار آلفای کرونباخ به ۱ نزدیک‌تر باشد، پایایی سازگاری درونی بیشتری است (دانایی‌فرد و همکاران، ۱۳۸۸). از این رو پرسشنامه طرح شده دارای روایی و پایایی بوده و زمینه‌های را فراهم ساخته است تا محققین دیگر در ادامه کار از آن در زمینه‌های مشابه بهره ببرند و از آنجا که صنعت نفت و گاز و زنجیره تأمین آن دایره وسیعی از فعالیت‌ها و فرایندها را شامل می‌گردد، به طبع تحقیقات گسترده‌ای را پوشش خواهد داد.

بحث و نتیجه‌گیری

در این مقاله محقق سعی نشده تا با تأکید بر روایی سازه و محتوایی، شاخص‌ها، مؤلفه‌ها و ابعاد مؤثر بر فرایند خطمشی‌گذاری کارآفرینی را در حوزه نفت و گاز احصا و شناسایی نماید. به‌طوری‌که ابتدا هر یک از موارد مطرح را به شکل مفهومی تشریح نموده و سپس برای اندازه‌گیری آنها از آزمون‌های آماری بهره برده است و در آخر رابطه بین نتایج و نظریه‌های علمی را مورد مطالعه قرار داده است که مورد مؤکد آن بهره‌بردن از نظرات استادان صاحب‌نظر در زمینه‌های خطمشی‌گذاری و کارآفرینی است. بنابراین، تحقیق حاضر از منظر طرح سلسله‌مراتب شکل‌گیری مفهوم اصلی یعنی فرایند خطمشی‌گذاری کارآفرینی در حوزه نفت و گاز، دارای ویژگی منحصر به فردی است که شاخص‌ها، مؤلفه‌ها و ابعاد مؤثر بر آن را به شکلی بنیادی معرفی نموده است و روایی و پایایی مدل پیشنهادی که کاملاً در ادبیات موضوع نو است به اثبات رسیده است.

جدول ۹. پایایی پرسشنامه به تفکیک هر متغیرمجموعه

سؤالات	میزان آلفای کرونباخ
انواع کارآفرینی	۰/۸۴
نظام کارآفرینی صنعت نفت و گاز	۰/۸۷
مراحل خطمشی‌گذاری	۰/۸۳
نهادهای خطمشی‌گذاری	۰/۸۹
پایایی کل پرسشنامه	۰/۸۶

همچنین این نتایج به‌دست آمده در مراحل اجرایی فرایند خطمشی‌گذاری و فرایند کارآفرینی دیده‌شده‌اند که کارایی و اثربخشی

همراه خواهد نمود که تمامی زیر معیارها در انتها تحقیق با اولویت آنها مشخص گردیدند. با توجه به اینکه واحدهای متولی تحقق فرایندهای صنعت نفت و گاز به سمتی پیش می‌روند که عملکرد خود را در حوزه درآمدزایی به بالاترین سطح برسانند. توصیه می‌شود در تحقیقات آتی با توجه، به مؤثر بودن فاکتورهای حاضر، به عارضه‌یابی عوامل مانع از تحقق و توجه درست به امر کارآفرینی به دلیل توجه به امر افزایش سود پرداخته شود و با شناسایی دلایل به دنبال رفع و کاهش آنها باشد. تا با شناسایی موانع، ارائه راه‌حل‌هایی برای آن تدوین و دست‌یابی به اهداف مورد نظر تسهیل نماید.

رحمتی، محمدحسن؛ مقیمی، سید محمد و الوانی، سید مهدی (۱۳۹۰). خطمشی‌گذاری در نظام آموزش کارآفرینی در ایران. توسعه کارآفرینی، شماره ۹.

رضایان، علی و ناییجی، محمدجواد (۱۳۹۱). هوش فرهنگی در تعامل با کارآفرینی استراتژیک. مطالعات مدیریت راهبردی، شماره ۹.

عطاردیان، امیر (۱۳۹۲). بررسی فرصت‌ها و تهدیدهای فراروی خطمشی‌گذاری دولتی در بخش کارآفرینی کشور. همایش ملی دانشگاه کارآفرین (صنعت دانش‌محور).

هاشم زهی، علی و روحانی، امیررضا (۱۳۹۳). بررسی نظریات و الگوهای فرایند فرصت‌شناسی در کارآفرینی. فصلنامه تخصصی مهندسی/سوه، ۲۰.

فرهادی قشلاقی، داریوش و رضوی مهر، نرگس (۱۳۹۳). نقش گروه‌های ذی‌نفع بر فرایند خطمشی‌گذاری توسعه کارآفرینی مورد مطالعه: دانشجویان دانشکده کارآفرینی دانشگاه تهران. دومین همایش ملی کارآفرینی و رقابت‌پذیری.

قلی‌پور، ناصر (۱۳۹۲). ارائه الگوی مناسب برای توسعه سرمایه‌گذاری در بخش نفت و گاز ایران و تدوین خطمشی‌های مربوطه. تهران: انتشارات سیب کال.

مؤمنی، منصور و فعال قیومی، علی (۱۳۸۹). تحلیل‌های آماری با استفاده از SPSS. تهران: انتشارات کتاب نو.

گرچن، راس‌من، کاترین، مارشال (۱۳۹۰). روش تحقیق کیفی. ترجمه سید محمد اعرابی، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.

گیوریان، حسن و ربیعی مندجین، محمدرضا (۱۳۸۴). تصمیم‌گیری و تعیین خطمشی دولتی. تهران: یکان.

هاولت، مایکل و رامش، ام (۱۳۸۰). مطالعه خطمشی عمومی. ترجمه عباس منوریان و ابراهیم گلشن. مرکز آموزش مدیریت دولتی.

هومن، حیدرعلی (۱۳۸۸). مدل‌یابی معادلات ساختاری با کاربرد نرم‌افزار لیزرل. تهران: سمت.

ریسک‌های احتمالی که در پایگاه دانش سازمان دارای اولویت هستند، خواهد بود. در این تحقیق ما درخصوص همسویی ابعاد اصلی یعنی حوزه‌های کارآفرینی، عناصر نظام کارآفرینی، فرایندهای خطمشی‌گذاری و نهادهای خطمشی‌گذاری و اهمیت آنها در بحث عملکرد سیستم خطمشی‌گذاری کارآفرینی صنعت نفت و گاز به‌طور کلان پرداختیم، بنابراین، پیشنهاد می‌گردد درخصوص همسویی فاکتورهای جزئی یا مؤلفه‌های هریک از شاخص‌ها در سطوح پایین‌تر تحقیقات صورت گیرد که به‌دقت بیشتری در تصمیم‌گیری‌های راهبردی دست‌یافت و تحقق اهداف را با ارزش مورد انتظار بالاتری

منابع

آقازاده، هاشم و رضازاده، حسین (۱۳۸۰). کارآفرینان سازمانی. تدبیر، شماره ۱۴، ۱۵۲-۲۰.

ابراهیمی، سید عباس، حسن دانایی‌فرد، عادل آذر، لطف‌الله فروزنده (۱۳۸۸). طراحی مدل خطمشی‌گذاری مبتنی بر شواهد در نظام سلامت ایران (پژوهشی کیفی). پژوهش‌های مدیریت عمومی سال هفتم، شماره بیست و چهارم، ۲۴-۵.

الوانی، سید مهدی (۱۳۸۶). تصمیم‌گیری و تعیین خطمشی دولتی. تهران: سمت.

الوانی، سید مهدی؛ مقیمی، سید محمد؛ آذر، عادل و رحمتی، محمدحسین (۱۳۹۰). خطمشی‌گذاری در نظام آموزش کارآفرینی در ایران ماهنامه اجتماعی، اقتصادی، علمی و فرهنگی کار و جامعه، شماره ۱۴۰.

الوانی، مهدی (۱۳۷۶). تصمیم‌گیری و خطمشی دولتی، تهران: سمت، ۱۳، ۱۳۷۶.

پورداریانی، احمد و مقیمی، محمود (۱۳۸۵). مبانی کارآفرینی، تهران: انتشارات فراندیش.

خاکی، غلامرضا (۱۳۸۲). روش تحقیق با رویکردی به پایان نامه‌نویسی. تهران: وزارت فرهنگ و آموزش عالی، مرکز تحقیقات علمی کشور؛ کانون انتشاراتی درایت، ۴۳۰.

دانایی‌فرد، حسن (۱۳۸۸). تحلیلی بر موانع تولید دانش در حوزه علوم انسانی: رهنمودهایی برای ارتقای کیفیت ظرفیت سیاست ملی علم ایران. فصل‌نامه علمی-پژوهشی سیاست علم و فناوری، سال دوم، شماره ۱.

دانایی‌فرد، حسن؛ الوانی، مهدی و آذر، عادل (۱۳۸۳). روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت: رویکردی جامع. تهران: صفار اشراقی.

دانش‌فرد، کرم‌اله (۱۳۸۸). فرایند خطمشی‌گذاری عمومی. نشر: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران.

داوری، علی (۱۳۹۱). ارائه مدل نظام خطمشی‌گذاری توسعه‌ی کارآفرینی. چشم‌انداز مدیریت دولتی، شماره ۱۱، ۳۳-۵۰.

- Acs, Z. J. & Audretsch, D. B. (1988). Innovation in large and small firms-an empirical analysis. *American Economic Review*, 78, 678-690.
- Acs, Z. J., Braunerhjelm, P., Audretsch, D. B. & Carlsson, B. (2009). A knowledge spillover theory of entrepreneurship. *Small Business Economics*, 32, 15-30.
- Blanchflower, D.G.(2000). Self-employment in OECD countries. *Labour Economics* 7, 471-505.
- Drucker, P. F. (1985). *Innovative and Entrepreneurship*. Practice and Principles. New York: Harper & Row. Retrieved April, 7, 2013.
- Eyestone, R. (1971). *The threads of public policy: A study in policy leadership*. Ardent Media.
- Grimaldi, R., Kenney, M., Siegel, D.S & Wright, M. (2011). 30 years after Bayh-Dole: reassessing academic entrepreneurship. *Research Policy*, 40, 1045-1057.
- Ireland, R. D., Covin, J. G., & Kuratko, D. F. (2009). Conceptualizing corporate entrepreneurshipstrategy. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 33(1), 19-46.
- Jewell, C. J. & Bero, L. A. (2008). Developing good taste in evidence: Facilitators of and hindrances to evidence-informed health policymaking in State Government. *The Milbank Quarterly*, 86(2), 177-208.
- Plummer, L. A. & Acs, Z. J. (2012). Localized competition in the knowledge spillover theory of entrepreneurship. *Journal of Business Venturing*, Published online 17, Nov 2012.
- Schumpeter, J.A. (1934). *The Theory of Economic Development: An Inquiry into Pro-fits, Capital, Credit Interest, and the Business Cycle*. Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Terjesen, S. & Wang, N. (2013). Coase on entrepreneurship. *Small Business Economics*, 40, 173-184.
- Van Praag, C. M. & Versloot, P. H. (2007). What is the value of entrepreneurship? A review of recent research. *Small business economics*, 29(4), 351-382.

